

Przeździecki, Michał

Grzybowa Góra ("Rydno"), woj. świętokrzyskie : badania w roku 2010

Światowit 8 (49)/Fasc.B, 201-203

2009-2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MICHAŁ PRZEŹDZIECKI

GRZYBOWA GÓRA („RYDNO”), WOJ. ŚWIĘTOKRZYSKIE. BADANIA W ROKU 2010

(PL. 107)

W dniach 12–25.07.2010 r., na działce nr ew. 1441 w Grzybowej Górze, pow. skarżyski, woj. świętokrzyskie, przeprowadzone zostały archeologiczne badania sondażowe metodą dołkowania. Celem prac była ocena stopnia zagrożeń związanych z nielegalną eksploatacją piasku w obrębie kompleksu osadniczego „Rydno” (sektor/uroczysko „Nad Piaską”). Pracami kierował autor we współpracy z mgr. Witoldem Migalem z Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie, ponadto w badaniach udział wzięli studenci Instytutu Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz grupa wolontariuszy ze Stowarzyszenia „PraOsada Rydno”. Całość kosztów ekspedycji pokryta została ze środków IA UW i subwencji Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich, Oddział w Warszawie.

Działka nr ew. 1441, o powierzchni 3,9 ha, zlokalizowana jest ok. 1,5 km na południe od miejscowości Grzybowa Góra, na poziomie III terasy rzeki Kamiennej (warstwice 225–230 n.p.m.). Najbardziej charakterystycznym elementem jej krajobrazu jest rozległa piasznica, o powierzchni ok. 90 arów i głębokości 10–13 m, zajmująca wschodnią część omawianego terenu; strefa ta roboczo została określona jako „Wielka Piasznica” (Ryc. 1). Około 50 m na północny zachód od niej zlokalizowane jest kolejne, nieco mniejsze wybierzysko o powierzchni 30 arów; obszar ten określono mianem „Mała Piasznica”.

W kontekście podjętych badań zasadnicze znaczenie ma fakt, iż omawiana działka stanowi część kompleksu osadniczego „Rydno” (sektor/uroczysko „Nad Piaską”), w którego skład wchodzi ponad 200 stanowisk, głównie schyłkowopaleolitycznych i mezolitycznych.

Intensywna eksploracja tego obszaru rozpoczęła się już latami 20. ubiegłego wieku i trwa niemal nieprzerwanie do dnia dzisiejszego (KOZŁOWSKI 1964: 55–74; KRÓLIK, SCHILD 1999: 146–163; SCHILD 1965: 115–147; 1967: 124–208; TOMASZEWSKI I IN. 2008: 379–397).

Tak duże nagromadzenie stanowisk związane jest z występowaniem w tym regionie wychodni ziaren hematytu (zlepieńców dolnotriasowych). Ważnym czynnikiem determinującym charakter osadnictwa była także bliskość złóż krzemienia czekoladowego oraz sprzyjające uwarunkowania środowiskowo-topograficzne. Efektem koincydencji tych elementów jest złożona sieć stanowisk, głównie tzw. krzemienic, choć natrafiono również na pozostałości obiektów górniczych, gospodarczych (jam, obstaw kamiennych), czy konstrukcji mieszkalnych – jak na stanowisku Rydno IV/57 (SCHILD 1967: 124–208).

Niestety, mimo ogromnej koncentracji stanowisk, w tym wielu o wysokiej wartości poznawczej, obszar ten od wielu lat jest miejscem nielegalnej wywózki piasku, skutkującej postępującą degradacją reliktów archeologicznych.

Nadrzędnym celem podjętych w tym sezonie badań było rozpoznanie charakteru zagrożeń oraz ocena stopnia degradacji stanowisk zlokalizowanych w obrębie działki nr ew. 1441. Realizacja powyższych założeń została oparta na następującym planie działania (celach częściowych):

- 1) wykonaniu szczegółowej prospekcji powierzchniowej w celu zlokalizowania oraz zadokumentowania niszczonego stanowisk;
- 2) wykonaniu serii sondaży (metodą dołkowania) w miejscach, gdzie zarejestrowano materiał archeologiczny na powierzchni lub w miejscach, gdzie obserwacja tego typu była utrudniona z powodu szaty roślinnej, przede wszystkim zaś wzdłuż granicy „dzikich” wybierzysk piasku.

Efektem przeprowadzonych badań jest rejestracja czterech nowych stanowisk; trzy z nich zlokalizowane zostały w okolicy „Wielkiej Piasznicy” (I/10–III/10), jedno zaś w północno-zachodniej części „Małej Piasznicy” (IV/10). Wydaje się, iż punkty te należy postrzegać jako pozostałości większych krzemienic, częściowo lub zupełnie zniszczonych.

Dwa z wymienionych stanowisk (II/10, III/10) wytypowane zostały do dalszych badań sondażowych.

W przypadku koncentracji Rydno I/10 i Rydno IV/10 zrezygnowano z podjęcia tego typu działań, ze względu na ich całkowitą degradację.

Oprócz wymienionych punktów osadniczych, prospekcją sondażową objęty został też obszar wzdłuż północnego i zachodniego skraju „Wielkiej Piaśnicy”, o łącznej powierzchni 45 arów. Działanie to podyktowane zostało koniecznością natychmiastowej inwentaryzacji stanowisk położonych w bezpośrednim pobliżu krawędzi wybierzyska, którego zasięg systematycznie się powiększa.

Wyniki sondowania potwierdziły występowanie materiałów w niższych warstwach stanowisk Rydno II/10 oraz III/10. Artefakty zarejestrowane zostały na głębokości od 35 do 85 cm, choć należy zaznaczyć, iż pozyskany w obrębie dołków materiał źródłowy – 10 form krzemienych – jest nader skromny.

W poszczególnych dołkach zarejestrowano podobną sekwencję stratygraficzną, a ewentualne różnice (w zależności od lokalizacji sondażu) dotyczyły miąższości oraz stopnia wykształcenia poszczególnych poziomów (przedstawiono wartości uśrednione): 1 – współczesny poziom próchniczny (A₁), o miąższości 10–30 cm; 2 – poziom bielcowy (A₂), o miąższości do 15 cm; 3 – poziom iluwialny (B₁), o miąższości do 10 cm; 4 – poziom iluwialny (B₂), o miąższości 15–50 cm; 5 – poziom skały macierzystej, od głębokości 45 cm.

W wyniku prospekcji powierzchniowej oraz dołkowań pozyskano 37 form krzemienych, tworzących 4 odrębne koncentracje (Tabela 1). Z wyjątkiem 1 zabytku z krzemienia kredowego odmiany narzutowej, całość inwentarza wykonana została z surowca czekoladowego, przy czym 5 okazów nosiło ślady przepalenia. Najliczniejszą kategorię w tym zestawie stanowiły formy wiórowe

i ich fragmenty (21 szt.) oraz odłupki (9); kolejne miejsca zajęły rdzenie (3) i narzędzia (3), reprezentowane wyłącznie przez kategorię drapaczy – jeden wiórowy, dwa odłupkowe; dopełnieniem inwentarza jest znalezisko pojedynczego zatepca na stanowisku Rydno I/10.

Mimo relatywnie małej liczby znalezisk oraz absencji elementów typologicznie charakterystycznych, wydaje się, iż można pokusić się o próbę ustalenia kulturowo-chronologicznej atrybucji poszczególnych skupisk. Kluczową rolę odgrywa tu identyfikacja pierwszorzędnych cech technologicznych, opartych na analizie rdzeni oraz półsurowca, wskazująca na obecność dwóch odrębnych wariantów technologicznych: tradycji schyłkowopaleolitycznej – świderskiej (wióry i rdzenie dwupiętowe, wiórki korekcyjne), zarejestrowanej na stanowiskach: Rydno II/10, III/10, IV/10, oraz mezolitycznej – komornickiej (drobny, nieregularny półsurowiec jednopiętowy, rdzeń ze zmienioną orientacją) na stanowisku Rydno I/10.

Podsumowanie:

- zarejestrowano grupę czterech nieznanymi dotychczas stanowisk archeologicznych oraz wstępnie rozpoznano ich charakter i stan zachowania;
- pozyskano zespół 36 artefaktów krzemienych;
- wykonano inwentaryzację zniszczeń oraz ocenę aktualnych zagrożeń dla stanowisk archeologicznych w obrębie działki nr ew. 1441.

Mgr Michał Przeździecki
Instytut Archeologii
Uniwersytet Warszawski
m.przedziecki@uw.edu.pl

Tabela 1. Klasyfikacja zabytków krzemienych pozyskanych w trakcie badań powierzchniowych i sondażowych na stanowiskach Rydno I–IV/10

stanowisko	wióry zwykłe	wióry korowe/ podkorowe	formy techniczne	odłupki	rdzenie	narzędzia	razem
Rydno I/10	2	2	1	1	1	2 (drapacze)	9
Rydno II/10	2	1	–	4	1	–	8
Rydno III/10	10	4	–	2	1	–	17
Rydno IV/10	–	–	–	2	–	1 (drapacz)	3
razem	14	7	1	9	3	3	37

Literatura

KOZŁOWSKI, J.K.

- 1964 *Stanowisko przemysłu płudzkiego w Grzybowej Górze w powiecie starachowickim*, „Przegląd Archeologiczny” XVI, 55–74.

KRÓLIK, H., SCHILD, R.

- 1999 *Rydno, a final palaeolithic ochre mine and surrounding aggregation grounds*, (w:) S.K. Kozłowski, J. Gurba, L.L. Zaliznyak (red.), *Tanged Points Cultures in Europe*, Lublin, 146–163.

SCHILD, R.

- 1965 *Nowy przemysł cyklu madleńskiego w Polsce*, „Archeologia Polski” 10/1, 115–147.

- 1967 *Wieloprzemysłowe stanowisko Rydno IV/57 (Grzybowa Góra, pow. Starachowice)*, (w:) W. Chmielewski (red.), *Materiały do prehistorii plejstocenu i wczesnego holocenu Polski*, Wrocław, 124–208.

TOMASZEWSKI, A.J. I IN.

- 2008 A.J. Tomaszewski, H. Królik, E. Ciepielewska, D. Mańka, *Kto inny, kiedy indziej, na drugim brzegu... Różnice w wykorzystaniu krzemienia czekoladowego w niektórych zespołach późnopaleolitycznych na Rydnie*, (w:) W. Borkowski i in. (red.), *Krzemień czekoladowy w pradziejach*, Studia nad gospodarką surowcami krzemieniami w pradziejach 7, Warszawa-Lublin, 379–397.

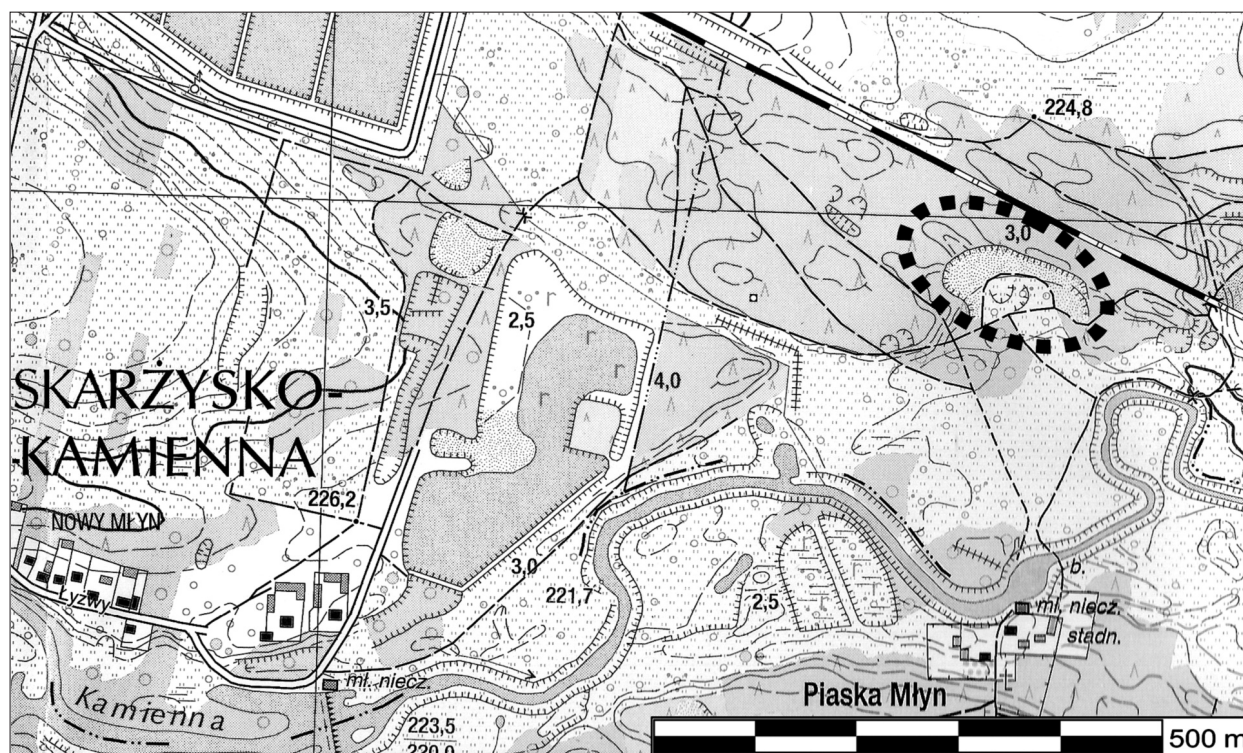
MICHAŁ PRZEŹDZIECKI

GRZYBOWA GÓRA (“RYDNO”), THE ŚWIĘTOKRZYSKIE VOIVODESHIP. EXCAVATIONS IN 2010

In July 2010 archaeological survey and test excavations were carried out in the plot No. 1441. The plot No. 1441, as a part of the “Rydno” complex, is located on a sandy terrace of the River Kamienna, c. 1.5 km south of the town of Grzybowa Góra. The results of the fieldwork are the following: recognition of four new archaeological

sites (Palaeolithic and Mesolithic); evaluation of the scale of threats to the sites; and gaining of a collection of 37 flint artefacts.

Translated by Grzegorz Żabiński

Ryc. 1. Lokalizacja obszaru badań w Grzybowej Górze.

Fig. 1. Location of the area of examinations in Grzybowa Góra.

Ryc. 2. „Wielka Piaśnica” – efekt nielegalnej wywózki piasku z obszaru stanowiska, widok ogólny w kierunku północno-wschodnim (fot. M. Przędziecki).

Fig. 2. “Great Sand Hole” (“Wielka Piaśnica”) – result of illegal sand extraction at the site. General view towards the north-east.